

Slovenski Pravniki.

Leto XXIX.

V Ljubljani, 15. januarja 1913.

Št. 1.

Bera.

Spisal dr. Rudolf pl. Andrejka, c. kr. okrajni komisar.

(Nadaljevanje. — Glej stran 299. in nasl. lanskega letnika.)

IV. Predmeti in mere dajatve.

Bera je realnemu bremenu podobno javno breme posebne vrste,¹⁾ ki bremeni običajno na vfaranem posestvu, izjemoma pa izvira iz posebnih pravnih naslovov. Bero sploh le razumemo, če si predočujemo vedno in povsod, da je bera, — eden izmed zadnjih pojavov nekdanjega patrimonalnega gospodarstva, — nastala v njem in ima na sebi še dandanes vse znake naturalnega gospodarstva. Ko so se župnije ustanovljale, je bilo skrbeti tudi za vzdrževanje dušnih pastirjev. V to svrhu so jim ustanovniki odmenili predvsem zemljišča, poleg tega pa tudi tiste dohodke, ki so jih v onih časih sami imeli, namreč: desetino, bero in tlako.

Tu tiči glavni vzrok vseh težkoč in kolizij. Vedno težje je namreč spraviti to zastarelo tvorbo premaganih gospodarskih dob v soglasje z napravami, običaji in nazori sedanjega časa, ki temelji na bistveno drugačnih, deloma tudi nasprotnih gospodarskih načelih. Zato je tudi državni zakon iz l. 1849. izrecno poudarjal, da je treba b e r o o d k u p i t i, ker si je bil zakonodajalec že tedaj svest velikih težkoč in kolizij, ki utegnejo nastati, če ostane bera v tedanji obliki ohranjena. Raditega se je tudi v letih 1871—1882 skušalo po vseh kronovinah z d e ž e l n i m i z a k o n i pospešiti odkup bere; ta prizadevanja pa so se le v malokaterih deželah posrečila, v nekaterih kakor na Kranjskem pa je odkup bere iz prvotno zgolj gospodarskega prizadevanja sčasoma postal politično geslo, klic po odpravi bere pa bojni klic, ki še danes razburja duhove.

Ni namen te razprave podati natančnejšo sliko o tem, kako so se razvijala ta prizadevanja po odkupu bere, omeniti jih je bilo le toliko, kolikor je bilo potrebno za lažje razumevanje te tvarine.

¹⁾ Po prof. Bernatziku („Öffentliche Sonderlast“).

Bera v splošnem pomenu besede obsega dolžnosti do gotovih storitev in dajatev, po največ v pridobninah, redkeje v denarju. Bera v denarju je navadno le relutum za dajatev, ki se v sedanjem času vsled premenjenih gospodarskih razmer ne more več odrajtovati tako n. pr. za sir (Käsegeld). Dajatve pa so seveda po geografski in klimatični različnosti krajev zelo različne. Storitve obstoje v delu za preskrbo prirodnin, ki je zelo podobno nekdanji grajski tlaki, n. pr. v dolžnosti pokositi in nakladati seno, dovažati drva, trgati grozdje itd. Od dajatev je najbolj razširjeno in najbolj običajno odrajtovanje v žitu: pšenica, rž, oves, ajda, koruza itd., fižol, repa, krompir, potem vino, mošt ali grozdje, nadalje maslo, jajca, sir, predivo itd., slednjič seno, drva itd.

Po teh različnih predmetih so tudi mere dajatve različne. Te mere so še vse iz starih časov, kakor n. pr. merniki, bokali, polovnjaki, funti, sežnji, kopice, povesma. Na te mere se dandanes ljudje vedno manj spominjajo in nemogoče je skoraj te mere, ki so v vsaki deželi drugačne, izčrпно sestaviti ali jih celo obvladati.¹⁾

Lažji preglednosti naj služi sestava vseh važnejših dajatev, mer in uteži, ki so veljali, odnosno še veljajo, pri beri na Kranjskem; a tudi za to deželo je to le nekako ogrodje; za spopolnitev tega ogrodja naj informirani krogi priobčevalcu te razprave naznajo bera, ki je v župnijah (občinah) navadna, po meri in kakovosti.

Žito (pšenica, rž, oves, ajda, proso, na Notranjskem (n. pr. v Vremah, v Trnovem) tudi fižol, koruza in krompir se meri po starih (Schaffel), vaganih (Metzen), mernikih (Merling), bokalih (Mass), poličih (Halbe) in maselcih (Seidel). Te mere so pristne staroslovenske, kar je razvidno tudi iz imen. Njih razmerje je sledeče²⁾: 1 star = 2 vagana = 4 mernike = 64 bokalov; 1 vagan = 2 mernika = 32 bokalov; 1 mernik = 16 bokalov = 32 poličev. Po današnji meri je 1 mernik = 30·74 l, 1 bokal ali firkelj = 1·92 l, 1 polič = 0·96 l, 1 maslec = 0·48 l.

¹⁾ Zato je ministrstvo za bogočastje in nauk z odlokom z dne 12. avgusta 1880 št. 12.425 odredilo, da morajo dušni pastirji, ki imajo pravico do bere, te stare mere preračunati v veljaven (metrski) sestav mer in uteži in sicer bodisi, kadar vložijo napovedi, bodisi kadar prosijo za iztirjanje bere.

²⁾ Za te podatke se zahvalim preč. gospodu knezoškofijskemu kancelarju Viktorju Steska.

Vino (mošt) se meri po polovnjakih (Halbstartinfass), vedrih (Eimer), bokalih (Mass), poličih in maselcih. Razmerje je sledeče: 1 polovnjak = 5 vedrov = 200 bokalov, 1 vedro = 40 bokalov = 80 poličev, 1 vedro = 56 · 589 l, 1 bokal = 1·4147 l.

Drva se merijo po sežnjih (Klafter) in čevljih (Fuss): 1 seženj = 6 čevljev = 1·896 m, 1 meter = 0·527 sežnjev.

Maslo in sir se merijo po funtih in lotih in brez ozira na težo po hlebčkih: 1 funt = 32 lotov = 0·56 kg.

Senos se meri po kopicah, stotih in funtih: 1 kopica = 2 stota, 1 stot (cent) = 100 funtov = 56 kg.

Predivo se meri po funtih in lotih, vrhutega pa brez ozira na težo po povesmih (Bund): 1 funt = 32 lotov = 56 kg, 1 povesimo = »Spinnhaarwicklein« (se ne označuje več po teži).

Pri drvih za kurivo (Brennholz) se razlikuje še drvarenje (dovoz drv). Tu velja kot mera 1 voz ali peljaj (1 Fuhre), pri čemur je pa razlika v ceni, če gre za voz trdega ali mehkega lesa, navadni ali gorski voz (Gebirgsfuhre).

V. Opravičeni.

Navadno je opravičen bero terjati župnik ali njegov namestnik, nadalje kaplan, tudi cerkovnik in organist, časih učitelji, zadnji pa le kot historična reminiscenca na čase, ko sta bila pojma cerkovnika in učitelja še nerazdružna. Po teh različnih upravičencih se imenuje tudi bera različno, kakor: župnikova, kaplanova, cerkovnikova bera itd. Navadno je upravičen bero terjati vsakokratni župnik, kaplan ali cerkovnik, brez ozira na osebo. So pa tudi slučaji, v katerih je bera določena posebni, individualno označeni osebi, navadno na podlagi zasebnopravne listine. Kako se deli kompetenca v teh primerljajih, smo že zgoraj označili. Za to poglavje naj bo ugotovljeno sledeče:

Kadar zahteva bero lastni župnik, kaplan ali cerkovnik, bo v sporih kompetentno pristojno glavarstvo, kadar se pa odrajuje bera kakemu cerkvenemu funkcionarju izven farne zveze, bo običajno kompetentno redno sodišče. Ta ugotovitev je važna, ker se večkrat zgodi, da dajejo posestniki še posebno bero cerkvenim funkcionarjem onih fara, iz katerih se je njih sedanja fara svojedobno izločila, ali katerim so bili svojčas podložni. Taka bera ima, ne glede na njen historičen izvor, pač le še značaj prostovoljne bere.

VI. Zavezanci.

Bera je zemljiško breme (Grundlast), torej jo označuje pa sestvo¹⁾ ne pa oseba. Dolžnost bero odrajtovati je torej -- izvzemši že zgoraj navedene slučaje in primere — od osebe neodvisna in zadene vedno onega posestnika, v čegar lasti je z bero obremenjeno posestvo. Vsled tega se bera tudi podeduje ter preide pri prodajah od prejšnjega lastnika na sedanjega kupca, ne da bi se moralo to v kupni pogodbi izrecno poudarjati ali v zemljiški knjigi zabeležiti.

Kaj tedaj, če se posestvo vsled kupne pogodbe, izvršila, dedovanja ali drugih pravnih opravil razdeli na več delov? V tem slučaju je veljala do predkratkim praksa, da so vsi pravni nasledniki (kupci, dediči itd.) delov prvotnega posestva solidarno zavezani celo bero odrajtovati, tako da mora vsak od njih, čeprav je le lastnik enega dela prejšnjega celotnega posestva, odrajtovati bero celega posestva upravičenemu cerkvenemu funkcionarju, ki ima pravico, izbrati si izmed vseh teh pravnih naslednikov enega, ki mu je najbolj po volji, ta naj se o tem regresira pri ostalih zavezancih.

To načelo je izraženo še v ministrskem ukazu z dne 8. februarja 1886 št. 9041 ex 1885. Od tedaj pa je bila praksa upravnih oblasti ta, da se je pri odprodaji zemljiških delov ali celo pri parceliranju celega zemljišča bera, ki jo je preje dajalo celo posestvo, naložila onemu posestniku, ki je imel del posestva s hišo. — Ta posestnik je bil opravičencem in oblastvom nasproti odgovoren za pravilno dajatev bere ter je moral poleg tega še preračuniti, koliko bere odpade na druge ter izterjati na te spadajoče zneske. Seveda se mu ni niti prvo, niti drugo posrečilo. Tako je težilo vse breme faktično na onem delu, na katerem je stala hiša, najsi je bil še tako majhen ali celo najmanjši. Vsled te prakse je prišlo do tega, da se je pri parcelacijah oni del zemljišča, na katerem je stala hiša, navadno ceneje prodajal, ker se je uvaževalo javno breme, ki ga je navadno težilo.

¹⁾ V tem oziru se pri dajatvi bere razlikujejo celozemljani (Ganzhübler), polzemljani (Halbhübler), maselčarji (Viertelhübler, polmaselčarji (Achtelhübler), kočarji in gostači (Hausler und Innleute). Pripomniti je še, da dajejo zemljaki in maselčarji bero v prirodninah, kočarji in gostači pa v denarju, kar sledi iz agrarnega značaja bere.

Ta praksa je bila za oblastva in opravičene cerkvene organe zelo prijetna, ker se jim ni bilo treba brigati za težkoče, ki se pojavljajo pri vsaki razdelitvi posestva, ampak so prepustili poizvedbe po velikosti in donosu odkupljenih delov in po načinu, kako naj se bera razdeli, raje posestniku.

Tej krivični praksi je napravilo upravno sodišče l. 1900 konec z razsodbo, da ob prodaji ali razkosanju posestva niso solidarno zavezani vso bero odrajtovati oni, ki so si posamezne kose tega posestva pridobili.¹⁾

Iz te razsodbe sledi jasno, da so sedanji lastniki posameznih kosov prejšnjega posestva dolžni bero odrajtovati pro rata parte, torej le toliko, kolikor odgovarja pridobljenemu delu. Ker pa opravičenec zahteva celo bero slej kot prej in ker se je ne more več enemu posestniku naložiti, je postalo potrebno v slučaju delne ali celotne odprodaje posestva tudi bero primerno razdeliti.

Kako naj se to zgodi? Praksa je tu šele v poveljih in silno različna.

(Dalje prihodnjič.)

Prednačrt pa najnovejša vladna predloga za preosnovno kazenskega prava.

Spisal dr. Metod Dolenc.

Kakor je znano, je prednačrt za preosnovno kazenskega prava — govorimo na kratko o enem, mislimo oba skupno — ki je izšel leta 1909 brez avtorjevega imena prosto »aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei« — delo komisije, sklicane od justičnega ministrstva, ali pravzaprav, kar se tiče izvedbe glavnih, od komisije ustanovljenih načel, delo poročevalcev v komisiji, ki se pa kakor taki tudi niso javno priznali. Jutično ministrstvo je ob izdaji prednačrta izrecno poudarilo, da se z določbami prednačrta povsem ne identificira.

Sedaj po 3. letih, ko se je teorija že dovolj pečala z našim, pa tudi z drugimi prednačrti sosednjih držav, je izdalo justično mini-

¹⁾ Upr. sod. z dne 9. junija 1900 št. 4150 B 14.308.